KÄSITÖÖ-ESEMETE VIIMISTLEMISEST

Anne Hein ja Tiia Artla

- Teosta tööde kõik etapid hoolikalt ja kiirustamata – tähtis on lõpptulemus.
- Ära viska lõngaetikette kohe ära, vaid säilita need töö valmimiseni, nii on vajalik info käepärast.
- Säilita kõik tööproovid, nii koguneb ajapikku mustrikogu.
- Kui alustad oma ruudu- või ristkülikukujulise eseme äärepitsi heegeldamist, siis ikka ühelt küljelt, mitte nurgast. Nurgast alustades jääb algusnurk ebakorrektne. Teisele pitsireale on küljelt kergem märkamatult üle minna.
- Kui soovid värviliselt kirjut materjali pitsiga kaunistada, siis vali riie, kus ei oleks üle paari erineva värvitooni. Kaunistuspits heegelda üht materjalil esinevat värvi (proovi seda, mida mustris kõige vähem esineb).
- Kasuta ainult roostevabu nööpnõelu!
- Värviliste esemete loputusvette lisa veidi soola, nii hoiad värvid erksana.
- Tehismaterjale on soovitav loputada mõne antistaatiku lahusega.
- Käsitööna valmistatud esemeid ära hoia riidepuul, kus nead välja venivad. Hoia neid kokkupanduna kapiriiulil.
- Pitsid on kaunid siis, kui nad on pärast iga pesu korralikult välja venitatud.

Nõuandeid

- Enne tööle asumist mõtle hästi läbi, kuhu valmistatav ese sobib ja kui otstarbekas ta on.
- Küsi endalt - Kas materjali kavandatu elluviimiseks jätkub? Kas see materjal on sobiv? Kas materjal on piisavalt pehme, et mitte näiteks kaela torkida?
- Kui planeerid midagi kingituseks valmistada, siis eelnevalt uuri kingi saaja värvi- ja maitse eelistusi, et ta saaks hiljem sinu valmistatust rõõmu tunda.
- Kindlasti alusta millegi heegeldamist tööproovi valmistamisega, et vältida hilisemaid harutamisi ja uuesti tegemisi.

Foto: Sabine Löscher / Living4media

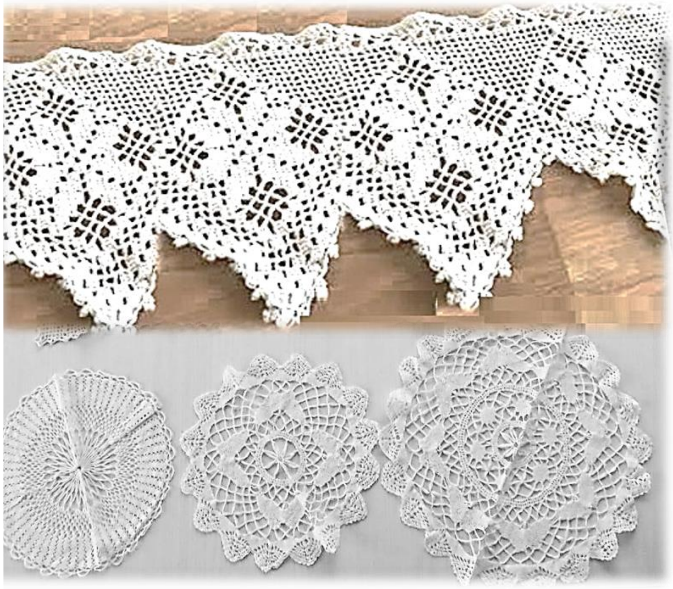

Päikese ultraviolettkiirgus võib olla tekstiilkiududele kahjulik. Ultraviolettkiirgus sisaldab palju energiat, mis aktiviseerib keemilisi reaktsioone, need omakorda võivad mõjutada kiu, värvaine või viimistlusaine molekule. Kiud muutuvad nõrgemaks, kolletuvad, värvus muutub ning viimistlusained haihtuvad muudeks aineteks, mistõttu nende esialgne toime lakkab.
Hallitusseened toituvad tselluloosist ja mitmesugustest valkudest ning arenevad eriti hästi niiskes soojas kliimas. Hallitus tekib üksnes nõrgalt happelises keskkonnas ja temperatuuril 20-40 ºC. Kui temperatuur tõuseb üle 50ºC, siis ensüümide tegevus lakkab täielikult. Ka määrdunud ja higine pind aitab hallituse levimisele kaasa.

Hallitus on tekstiilis nähtav hallide, pruunide, kollaste, siniste ja oranžide täppidena. Tavaliselt saab selle kahjustuse kõrvaldada tekstiili keedupesuga. Puuvill ja viskoos on steriliseeritavad. Puuvilla saab keeta, mis hävitab bakterid ja hallitusseened täielikult. Enim hallitusaltid on tsellulooskiud, eriti looduslikud.
Tunduvalt vähem kahjustab hallitus siidi, eriti keedetud siidi. Lambavill on vastuvõtlik proteiinist toituvatele hallitus-seentele, kuid kahjustused tekivad taimsete kiududega võrreldes tunduvalt aeglasemalt. Kuna sünteeskiududes ensüüme ei esine, siis sünteeskiud taluvad hallitust eriti hästi.

Lisaks mikroorganismidele kahjustavad kiudusid kahjur-putukad. Koiliblikate tõugud ja mitmesugused mardikad kasutavad toiduks proteiinkiududes sisaldavat keratiini. Mõnel juhul söövad kahjurputukad ka viskoosi, atsetaati ja triatsetaati.

Tekstiili saab töödelda antibakteriaalse ja hallitusvastase viimistlusega (nt sokke töödeldakse higi ja seente poolt põhjustatavate probleemide vähendamiseks). On lõngu, mille töötlemisel lisatakse koitõrjevahendit, mis ei kao ka pesus.

Heegeltööde pesemine

Viimistlustöid tegema asudes kontrolli kõigepealt valminud heegeltööd nii paremalt kui pahemalt poolelt ja kinnita/ peida kõik „ununenud” lõngaotsad.

Kui heegeltöö vajab enne vormimist-triikimist pesemist, siis tee seda ainult käsitsi, mitte pesumasina abil. Pese ihusoojas vees detergentidest vaba pesuvahendiga (näiteks kangašampooniga) jälgides, et see ei sisaldaks optilisi valgendajaid (pleegitavaid värve).

- Ära lase heegeldisel väga mustaks minna ja plekid võta enne pesemist välja.
- Väga õrnad või vanad pitsid traagelda enne pesemist kangale, et nad pesus katki ei läheks.
- Puuvillased pitsid vajavad tugevdamist läbi tärgeldamise.
- Kauni pitsi saavutamiseks pead pärast pesu kõik sakid-tipud nööpnõeltega välja pingutama.
- Pese ühte eset korraga, kokkulapatult, et seda mitte välja venitada.
- Värviandvaid puuvillaseid või linaseid esemeid hoia veidi aega soolalisandiga või äädikalisandiga vees.

- Vaata kaubanduses ringi – on pesemis- ja loputusvahendeid, mis kinnistavad värve ja muudavad toonid erksamaks.
- Villaste esemete pesemis- ja loputusvesi olgu pehme ja käesoe, siis esemed ei vanu.
- Pesta võid kõigi villasele sobivate pesemisvahenditega, ka juuksešampooniga.
- Pese villaseid esemeid kokkulapatuna ja kergelt muljudes – mitte hõõruda käte vahel!
- Tõsta kokkulapatud heegeltöö loputusvette, loputa eset läbi mitme vee nii kaua, kuni loputusvesi jääb puhtaks, abiks võiks võtta käsidušši.
- Tõsta ese restile või jäta kraanikaussi nõrguma.
- Nõrgunud ese tõmba froteerätil vormi, kata teise froteerätikuga ja rulli kokku.
- Tahendatud ese kuivata restil või rätikul horisontaalasendis – venimise vältimiseks mitte riputada!
- Eriti õrnad pitspluusid kuivata pappšabloonil, et vältida liigset kokkutõmbuvust.
- **Kuivata pitse toatemperatuuril, mitte radiaatori juures – nii väldid esemele laikude teket!**

Puuvillasest või linasest materjalist esemete viimistlemine

Heegeldatud esemed valmistatakse enamasti linasest või puuvillasest heegelniidist. Sellised pitsid vajavad venitamist, pehmed puuvillased pitsid ka tärgeldamist.

Tärgeldamiseks on tänapäeval mitmesuguseid lahuseid. Pihustatavad tärgeldusvahendid jätavad pitsilised pinnad liiga pehmeks, sest enamus lahusest läheb läbi pitsiaukude nö kaduma.
Et tärgeldamine muudaks võrgulised pinnad tugevamaks ja korrektsemaks, aitamaks esemetel pikemat aega säilitada õiget kuju, siis võiks tärgelduslahuse ise keeta.

Tärkliselahuse valmistamine:

- mõõda 1 liiter vett ja 2 teelusikatäit riisi -/ maisi-/ või kartulitärklist;
- sega tärklis poole klaasi külma veega piimataoliseks vedelikuks;
- pane ülejäänud vesi tera soolaga keema;
- vala tärklisesegu aeglaselt keevasse vette, samal ajal vett lusikaga pidevalt segades;
- segu mitte keeta!
- jahuta paksenenud kliister (kui soovid nõrgemat lahust, siis, lisa sooja vett juurde);
- lase pitsil tärkliselahuses veidi aega seista;

- rulli ese froteerätikusse ja suru /vajuta liigne vedelik välja;
- pinguta ese roostevabade nööpnõelte abil paksule pehmele alusele (nööpnõelad kinnita kõigepealt nurkadesse, siis külje keskele, siis kahe nööpnõela vahelist pinda poolitades jne – nii väldid eseme kiiva kiskumist);

- eemalda nööpnõelad alles siis, kui pits on täiesti kuiv (protsessi kiirendamiseks võid kasutada fööni);
- auruta kuuma aurutriikrauaga poolniisket heegelpitsi läbi õhukese triikimislina, triikrauaga sellest kergelt üle libistades – mitte vajutada pinna peale;
- lase pitsil täielikult kuivada.

NB! Reljeefseid heegelpindu auruta kindlasti pehmel alusel, aseta töö parema poolega vastu pehmet alust ja auruta pahemalt poolelt, nii säilitad heegelpinna reljeefsuse. Reljeefseid heegelpindu võid viimistleda ka pihustades vett nende pinnale ja lastes seejärel esemetel kuivada. Võid need ka üleöö niiske rätiku alla jätta.

Sünteetilisest materjalist esemete viimistlemine

NB! Kui heegeldamiseks on kasutatud sünteetilisi materjale (näiteks akrüüli, polüamiidi, polüestrit sisaldavad lõngad), siis **ei tohi** neid **mitte kunagi triikida!**

- Triikrauda kasutades rikud oma töö välimuse – reljeefsed pinnad lamanduvad ning muutuvad elutuks. Ja ka pesemine enam ei aita, lamandunud tulemus kahjuks on püsiv.

- Aseta alusele pingutatud heegelpitsile niiske riie + kerge raskus (nt padi) ja lase tööl üle öö kuivada.
- Võid ka lihtsalt niisutatud ja alusele kinnitatud eseme üle öö seisma/ kuivama jätta.

NB! Mistahes sünteetilisest materjalist valmistatud käsitööesemeid, eriti reljeefseid pindu mitte kunagi ära pressi, sest pressimine viib materjalilt pehmuse ja kohevuse, vajutades selle elutult lamedaks.

Villasest materjalist esemete viimistlemine

NB! Enne aurutama asumist veendu, et ese pole sünteetilisest materjalist!

- Triigi-auruta heegeltööd pahemalt poolelt pehmel triikimisalusel. Vajadusel kinnita nööpnõeltega (roostevabad).
- Aseta esemele õhuke niiske puuvillane triikimisriie. Vali triikimiskuumus materjalile sobivalt.
- Auruta heegeltöö, selleks libista triikrauda õrnalt lina peal, nii et tõuseks auru ja kostaks susinat. **Ära suru** triikrauda **tugevasti** vastu eset, et heegelstruktuur ei lamanduks ning lase aurul mõjuda.

- Triigi kuni töö on kuiv või jäta see alusele kuivama.

- Veel saad aurutriikrauaga viimistleda eset, kui alusele pingutatud eseme kohal mõne cm kõrgusel hoiad aurutriikrauda nii, et niiske aur langeb esemele, siis lase pitsil alusel jahtuda ja kuivada.

- **NB! Ära vajuta triikrauda eseme peal!**

Villase pitsi pesemine ja viimistlemine

- Villast pitsi pestakse alati käsitsi! Ei kasutata kuivatit või muid masinaid.
- Kasutakse õrna ja leiget vett. Pesuvesi ja loputusvesi peaksid olema sama temperatuuriga, muidu villane pits võib viltuda. Kootud pitsi muster ja salli suurus saavad kahjustatud ja seda protsessi tagasi pöörata ei saa.
- Pesemisvahend olgu mõeldud just villaste esemete pesemiseks. Tavaline seep ei sobi PH tasakaalu silmas pidades, müügil olev villašampoon on parim. Sobivad ka käsitööpoodides leiduvad välismaised villahooldusvahendid või ökopoest pärit PH-tasakaalustatud nõudepesuvahend.

- Villast pitsi ei hõõruta! Hõõrumine võib ka üsna jahedas vees õrna villast pitsi vanutada.
- Vesi pigistatakse sallist välja samuti õrnalt. Väänamine muudab eseme vormi ja ka mustrit. Froteesaunalina võib maha laotada, sellele salli laotada ning kokku rullida. Tekkinud rullile võib peale astuda- see ei kahjusta pitsi kuidagi, kuid on väga tõhus vett rätikusse suruma.
- Edasi raputatakse salli pisut, et ta sirguks. Pikuti ja põigiti ka. Kui ta on pesus vormi kaotanud, siis nüüd on õige aeg teda venitada. Ikka taas õrnalt.

- Pitsi ei kuivatata kunagi nöörile asetades ja pesulõksudega kinnitades. Pesulõksujäljed võivad olla püsivad ning riputades venib sall välja, kaotab oma mõõdud ning pitsmustri ilu ei tule esile.

- Märga villast pitsi kuivatatakse hästi õhutatud kohas kas spetsiaalsel salliraamil või tasapinnale laotatuna. Kui tegu on valget värvi esemega on kuivatamisel vaja alla panna valge lina.

- Venitamisel on vajalik mõõdukas pinge ning servades sakitippudest nööpnõeltega aluse külge kinnitamine (näiteks kõige all stabiilselt paigas paksem vaipkate, siis lina ja kõige peal sall). Ühtlase pinge saamiseks kinnitakse esmalt ära salli neli nurka, siis venitakse ja kinnitatakse nõeltega keskkohad. Nii otstel kui servadel. Edasi kahe nõela vahele jäänud ala keskkohad jne. Kummalgi küljel/otsal toimetatakse paralleelselt, et pinge ja mustri sirgumine jaguneks ühtlaselt ning sall ei jääks viltu. Et vältida pidevat mõõtmist töö käigus, võib pärast nelja nurga kinnitamist nõelte tagant ringiratast õmblusniidi vedada- see annab ristküliku ning täpse mõõdu, millest nõeltega kinnitamisel juhinduda.

- Nööpnõelad peavad olema kindlasti roostevabad! Roosteplekkide eemaldamiseks sobivat Mini Risk (ei ole väidet kontrollinud).

- Peale kuivamist tahab pits aega rahunemiseks. Olenevalt kiu omadustest muudab pits mõõtmeid. Triikimist pigem vältida, kui seda siiski on vaja teha, siis aurutada salli kergelt triikrauda pitsi kohal liigutades, mitte pinnale asetades. Kuumus võib villa kiude kahjustada.

Haapsalu salli viimistlemine

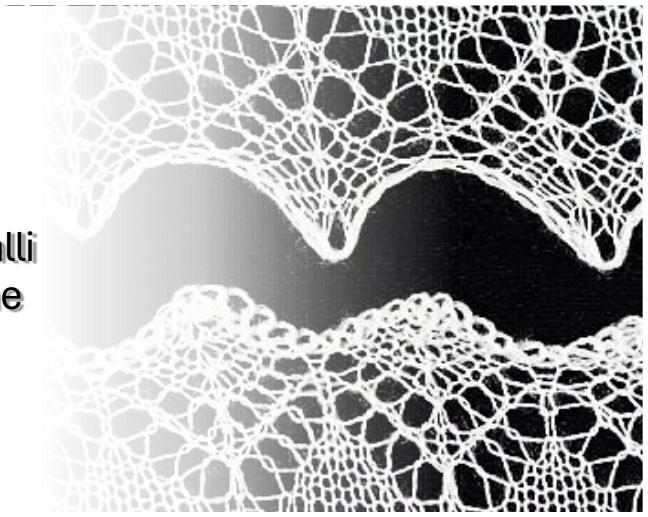

Haapsalu salli viimistlemine toob esile pitsi ilu. Alles raamile või nõeltega venitusse pannes näeb tegelikult, kui suur on sall, kuidas mustri kudumine on õnnestunud ja kui ilus tegelikult on suur tehtud töö!
Salli kuivamine käib tavaliselt kiiresti. Mõned tunnid ja tundub, et ongi kõik. Tegelikult võiks pitsil lasta siiski kuivada üleöö või vähemasti 6-7 tundi. Nupud ja paksemad kohad hoiavad niiskust kauem ja nii pikalt venituses olles saab villane korralikult käsutatud, kuidas ta edaspidi end hoidma peaks.
Villasel on mälu, ta jääb end vormi hoidma. Teistsuguse loomuga materjalid, puuvillane, siid või sünteetika- neile venitamine nii põhjapanevalt ei mõju.

Olenevalt raamipulkade läbimõõdust on sakitippudes augud ja kahekordselt loodud serv on pika sirgena pinges. Tugevama venitamise korral on sakitipud nagu Eiffelid, Haapsalu naiste kõnepruugis nagu nisad teravad. Ühe kena ja suure töömahuga salli puhul ei peeta seda mitte heaks ja korrektseks.

Kuidas siis saada ümarate silmustega välisserv?
Asja mõte on, et välimise serva silmused korjatakse ükshaaval vardale ja kergelt niiskust andes vormitakse taas ümarateks.

- Võta sukavarras ja aja sellele silmus-silmuse haaval umbes kuue saki jagu äärepitsi välimist serva. Iga saki silmuste vardale saades sakuta korraks neid ka ühepikkusteks.
- Kõrval on kausike, milles paar supilusikatäit vett ja selles olev salvrätt. Salfetkat katsudes saavad sõrmed just nii parasjagu märjaks, et oleks piisav, aga mitte liialt.
- Niiskete sõrmeotstega tupsuta vardal olevaid silmuseid Tupsuta iga saki vardale saamisel sakkhaaval.
- Korraks mudi vardal olevaid silmuseid, aga mitte liialt palju, et ei vildistuks. Pigem kergelt vormida. Silmuste piklikuks venitamise jäljed kaovad silmanähtavalt
- Tõmba varras silmustest välja ja eraldi sakuta igat äärepitsi sakki kolmes suunas, et ta oleks nüüd täisnurkne ja kenasti ümara servaga.
- Jätka sama järgmise sakigrupiga.

NB! Salli venitades pista raami piid (või nööpnõelad, kui venitad tasapinnal) esimese ehk ülesloomise rea *tagant*, mitte läbi üksiku silmuse. Nii ei veni üks silmus ilmatuma pikaks ja pinge saab antud ikka kogu sakitipule.

NB! Salli venitusse pannes vaata, et iga sakitipp jääks salli suhtes täisnurga all. Nii ei teki poolvildakaid sakke, mida hiljem jonksu saada on väga raske. Nurkade venitamisel on see teinekord keeruline.

Peale äärepitsi lõplikku viimistlemist vajab sall aega rahunemiseks. Kindlasti muutuvad tema mõõdud (kui ei usu, mõõda pinges salli raamil ja pingevaba salli paari päeva möödudes. Võid üllatuda!).
Meistrite tarkus on lapata sall peale lõppviimistlust pikkupidi sakk-saki haaval kokku ning siis kokkuvoldituna panna padjavirna alla.
Tõenäoliselt on asi selles, et kraasvillasest pitsipind saab nõnda käsu ennast fikseerida ja edaspidi hoida hästi vormi.

Kuidas villaseid salle hoida

- Villane, eriti valge villane ei taha päikesevalgust, valgust üleüldse. See muudab materjali üsna kiirelt pudedaks ja muudab lõnga värvi. Kapis virnastatuna, ka suletud uste taga, pleegivad tekstiilide servad.
- Pitsi hoiustades peab see olema puhas ja kuiv. Rasu ja mustus muudavad seisma jäädes pitsi värvi ning vanu plekke ei ole võimalik pestes välja saada. Niiskus põhjustab kopitusplekke ning halba lõhna.

- Kui on soov salle kapis hoida, on hea muretseda igaühele eraldi karp või veel parem- hoida neid rulli keeratuna torudes (osta saab postiasutustest, kontoritarvete poest). Karbis hoides ei teki võimalust, et pits murdekohtades pleegiks või kogemata näiteks mõne nööbi vms taha kinni jääks. Torus hoiustamine on veel parem- rulli keeramine väldib murdekohti, kust pits esimesena kannatada saab.
- Sall on hea enne karpi või torusse panekut mähkida arhiivipaberisse, mis on happeneutraalne. See kaitseb salli ka võimaliku värvikahjustuse eest, kui karp on tehtud materjalist, mis sisaldab värvaineid.

- Väldi koisid või muid kahjureid, ka võimalust, et pitsi satuvad koimunad. Soovituseks taas õhukindlalt suletud papptoru.

- Kui villane pits on muutunud aja jooksul kollakaks, ei ole seda mõistlik valgendada. Valgendajas sisalduvad ained muudavad villase karmiks, hapraks ja kahjustavad kiude, mis on pöördumatu protsess. Muuseumitöötajad on soovitanud eseme valgemaks muutmiseks asetada seda keefirisse või makaronide keeduvette (ei ole väidet kontrollinud).

TIKKIMISTÖÖ VIIMISTLEMINE

Valminud tikand viimistletakse õigetesse mõõtudesse ja siledaks. Vaibatikandi puhul on see eriti oluline, sest kanvaakangas kipub tikkimise käigus viltu kiskuma. Triikimisel lähtutakse temperatuuri valides tikandi kõige õrnema materjali aurutamise ja temperatuuritaluvusest.
Viimistlusviise on erinevaid, valik tehakse vajaduspõhiselt.

1. **Viimistlusviis I**
    - See viis sobib eelkõige sellisel juhul, kui töö vajab vaid kerget viimistlust.
    - Kasuta triikimisriiet ja aurutriikrauda!

- Triigi läbi triikimisriide kergelt aurutades töö pahemalt poolelt, Ära libista ega suru triikrauale, vaid tõsta triikrauda ühest kohast teise lastes aurul mõjuda ning lase tikitul kohe ka kuivada.

2. **Viimistlusviis II**

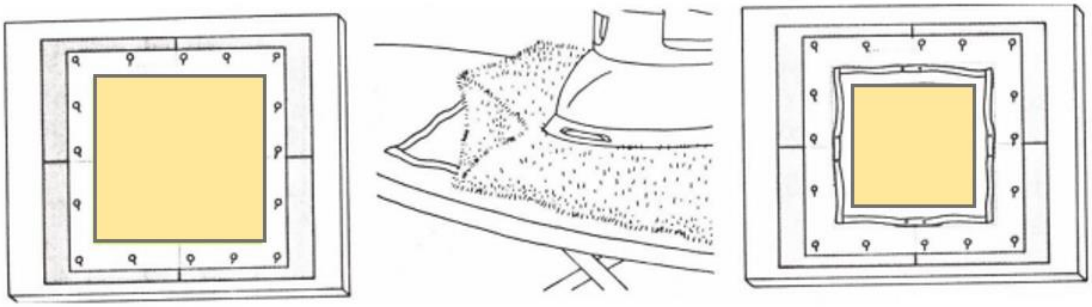

- Tikand on veidi vildakas.
- Aseta papileht triikimisalusele, seejärel aseta papist alusele siidipaber.

- Kinnita mõlemad nööpnõeltega triikimisalusele hoolikalt.
- Tikand aseta parema poolega vastu alust, peale aseta triikimisriie ja auruta triikrauaga materjal niiskeks. Tõsta triikrauda kohast kohta, ära triigi ega vajuta triikrauale! Lase tööl kuivada!

3. **Viimistlusviis III**

See viimistlusviis sobib eriti kortsus ja viltu kiskuvale kanvaatikandile.

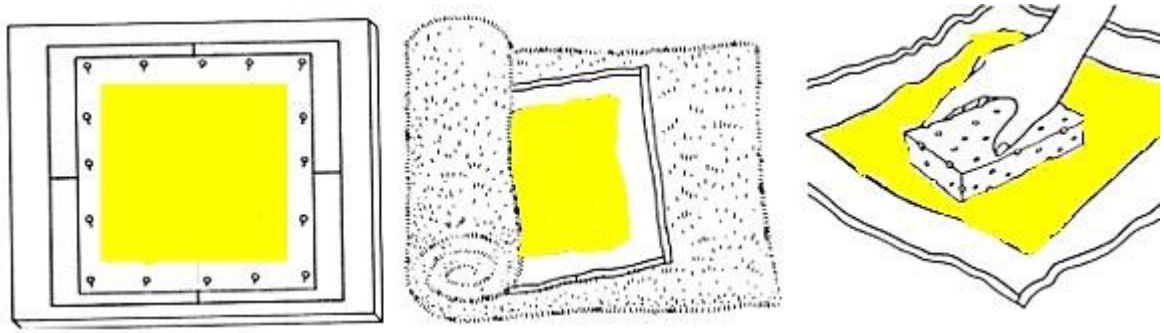

- Aseta papileht triikimisalusele, seejärel aseta papist alusele siidipaber.
- Kinnita mõlemad nööpnõeltega triikimisalusele hoolikalt.
- Niisuta tikand ja keera see tihedalt froteerätikusse või niisuta tikandit pahemalt poolelt sooja vette kastetava käsna abil, lisaks pihusta pudelist vett tikandile.

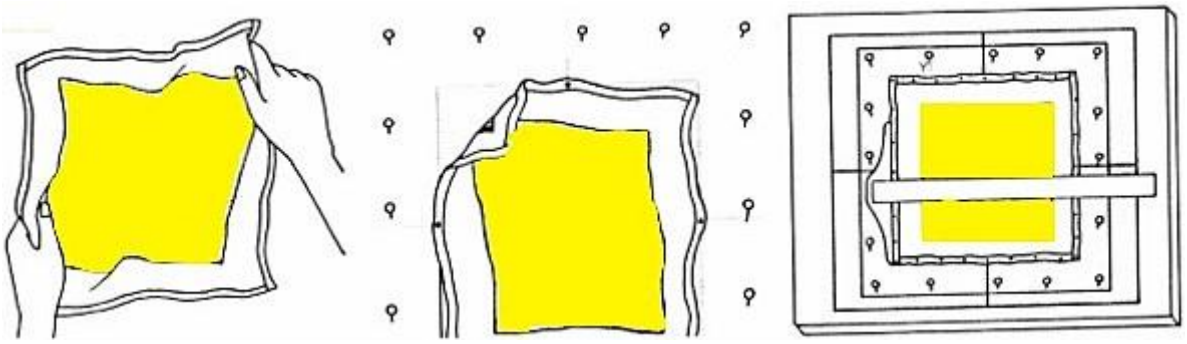

- Venita tikand vastandkülgedelt õigesse asendisse (otseks).
- Aseta ja pinguta tikand alusele parema poolega vastu alust.
- Pinguta tikandi kõik ääred sirgeks ja kinnita hoolikalt alusele. Jälgi tikandikanga lõngasuundi (peavad kulgema sirgelt).
- Auruta töö ja lase kuivada.

4. Viimistlusviis IV

- Viltu kiskuva kortsus eelkõige kanvaatikandit viimistletakse ilma aurutuseta ainult niiskuse toel. Sobib eelkõige tehiskiududest koosneva tikandi viimistlemiseks või ka siis, kui pisted tahetakse säilitada kohevatena ja soovitakse ära hoida nende lamandumist.
- Aluseks sobib ca´1,5 cm paksune ja 60 x 60 cm thyroxplaat. • Kata plaat pehmendava kangaga (60 x 60 cm).
- Aseta pehmendava kanga peale puuvillane kangas (70 x70 cm).
- Pööra puuvillkanga servad plaadi alla ja kinnita – erilist tähelepanu pöörata kanga nurkade töötlemisele.
- Tikand pingutatakse ja kinnitatakse nööpnõeltega pehmendatud alusele.
- Kui tikand on reljeefsete pinnast kõrguvate lõngadega tikitud, siis asetatakse tikand alusele parem pool peal pool. Tavalise tikandina viimistledes asetatakse üle tikandi niiske triikimisriie (tikandi pahem pool peal pool) alusele.
- Tikand jäetakse seisma niiske riide alla ja eemaldatakse aluselt alles täieliku kuivamise järgselt.

- Pehmendavale kangale võid eelnevalt veekindla pliiatsiga joonida ruudustiku 2 x 2 cm (ruudu mõõt).
- Pinguta nööpnõelte abil tikand ruudustiku abil õigesse mõõtu. Alusta nurkade kinnitamisega.
- Lasta tikandil täielikult riide all kuivada.

Kui juhtub “tööõnnetus“ …

- Kui kanvaatikandit tikkides märkad, et suhteliselt äsja on tulnud tikitud pinda viga sisse, siis tõmba lõng nõelasilmast välja ja nõela otsaga haruta pisted tagasi kuni veani. Seejärel niidita nõel ja tiki edasi tavalisel moel.
- Mõnikord võib juhtuda aga ka nii, et märkad viga alles siis, kui see on juba kaugel eemal tikitud pinnana.
- Võta teravaotsalised käärid ja lõika kõik valesti tikitud pisted töö paremalt poolelt kääridega läbi.

- Tõmba tekkinud lahtised lõngad töö pahemale poolele. Tühjaks jäänud ala saad nüüd õigesti tikkida.

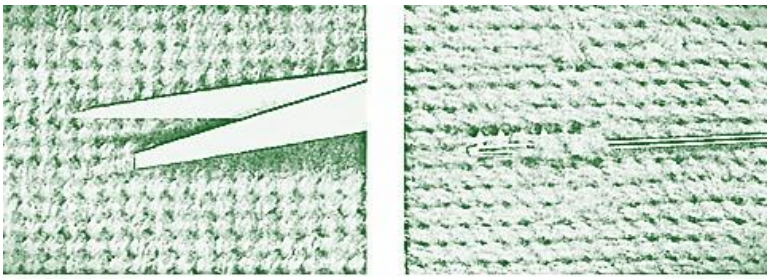

Tööõnnetuse korrigeerimine

- Kui kanvaasse on mingil põhjusel tekkinud auk, siis enne uuesti ületikkimist vabasta laiemalt pistetest augu ümber olev ala.

- Aseta avale kanvaa tükike parandamiseks ja traagelda see augule peale.
- Edasi tiki mustri järgi läbi paiga edasi. Parandatud koht jääb märkamatuks, kui viimistlus on väga hästi tehtud.

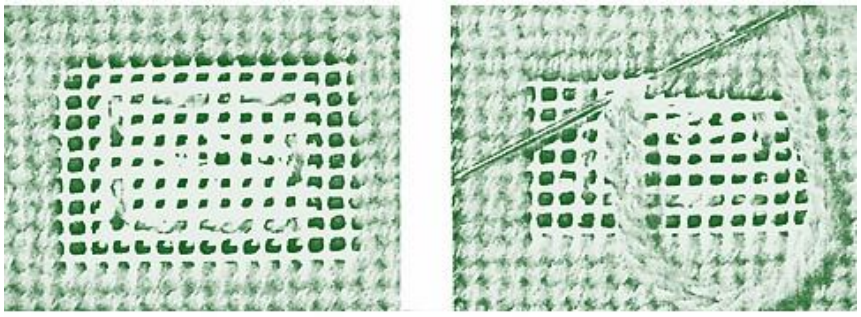

Kanvaa paikamine

Veel tikandite viimistlemisest …

Tikkimistööd vajavad hoolikat lõppviimistlust, mille juurde kuuluvad ka tikandi raamimine, kantimine vms. Kehvasti teostatud lõppviimistlus võib rikkuda väga kauni tikandi, samas saab korraliku viimistlusega parandada tikandi üldmuljet.

- Eemalda tikand tikkimisraamist, kui see oli tikkimise ajaks pingutatud. Juba selles tööetapis võib ette tulla üllatusi, kui ilmneb, et oled pistete tikkimise käigus lõnga liiga tugevasti pingutanud, mis nüüd aluskanga pingevabas olekus väljendub kanga „kiskumisena". Viimistlustööde käigus saad seda probleemi parandada.

- Kontrolli tikandit nii paremalt kui ka pahemalt poolelt, kinnita kõik „ununenud" lõngaotsad. Kuigi tikkimistööde lõngadega tikkimise käigus neile sõlmi ei tehta, siis kui oled seda siiski teinud, peaksid nüüd kõik sõlmed avama ning lahtised lõngaotsad töö pahemal poolel kinnitama. Õhemate aluskangaste triikimisel aurutamisel vormuvad sõlmed ja pikad lõngajooksud tikandi paremale poolele.

- Triigi-auruta tikkimistöö pahemalt poolelt **pehmel** triikimisalusel. Vajadusel kinnita nööpnõeltega (roostevabad). Aseta tikandile õhuke puuvillane triikimisriie. Vali triikimiskuumus tikandi materjalidele sobivalt, **tõsta** triikrauda edasi, ilma alusel libistamata ja **ära suru** triikrauda **tugevasti** vastu tikandit, et pisted ei lamenduks ning lase aurul mõjuda. Triigi kuni töö on kuiv või jäta see alusele kuivama.

NB! Kui tikandis on kasutatud sünteetilisi materjale, siis ei tohiks neid kunagi triikida, vaid asetada sellele niiske riie ja lasta tööl kuivada.

- Kui tikand vajab enne vormimist-triikimist pesemist, siis tee seda ainult käsitsi, mitte pesumasina abil. Pesta ihusoojas vees detergentidest vaba pesuvahendiga (näiteks kangašampooniga) jälgides, et see ei sisaldaks optilisi valgendajaid (pleegitavad värve). Asetage tikand parema poolega vastu pesukausi põhja, valage ettevaatlikult peale pesuvahendiga lahustatud vesi ja kasutades pesukäsna tupsutage-vajutage tikandile. Tikitud pindu ei tohiks käte vahel hõõruda, tikandeid pestakse hästi ettevaatlikult, materjale kahjustamata.

Loputage tikandit mitmeid kordi, abiks võiks võtta käsidušši. Seejärel rullige töö froteerätikusse ja pigistage ettevaatlikult liigne vesi välja. Lõpuks vormida tikand pehmemale alusele ja lasta kuivada.

Kangaraamid

Vaibatikandis seinatekstiilid tuleks raamida, kas tekstiiliga või puitraamidega. Sagedamini kasutatakse tekstiilraamimist. Kui olid enne tikkima asumist jätnud aluskangast piisava varuga tikandivabad pinnad, siis saad nendest kujundada tikandile raamistiku, pöörates kangaservad töö paremale poolele, töödeldes nurkadesse diagonaalnurgad.

- Proovi ja mõõda ääristuseks sobiv laius, arvesta ka õmblusvaru ja vajuta ääristusosa käänised kangasse (joonis a).

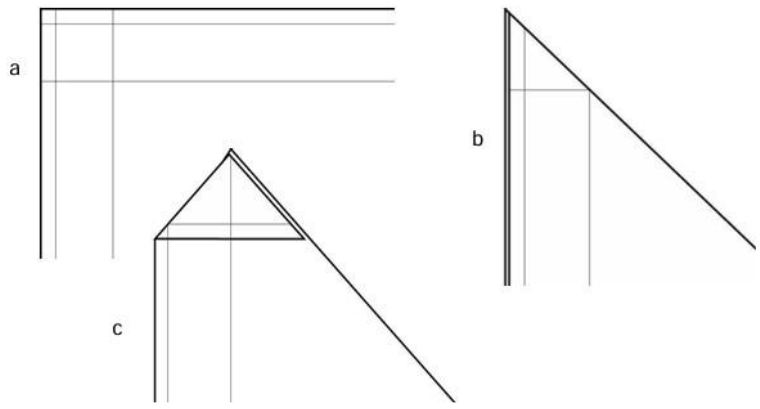

- Seejärel murra nurk diagonaalselt kokku (joonis b).
- Palistuse murdejoonte ristumispunktist kääna nurga tipp tagasi, nii et diagonaaljoon langeb diagonaaljoonele ja tagasimurtud nurgaosa moodustab võrdhaarse kolmnurga (joonis c).
- Tekkinud murdejoon on nurga õmblusjoon. Õmmelda esimese kääniseni käsitsi tikkpistes või õmblusmasinal. Nurga tipust jätta mõni piste õmblemata (joonis d).
- Õmblusjoonest 0,5 cm kauguselt eemalda üleliigne riideosa (joonis e).
- Õmblusvarud vajuta lahku (joonis f) ja pööra nurk ümber.

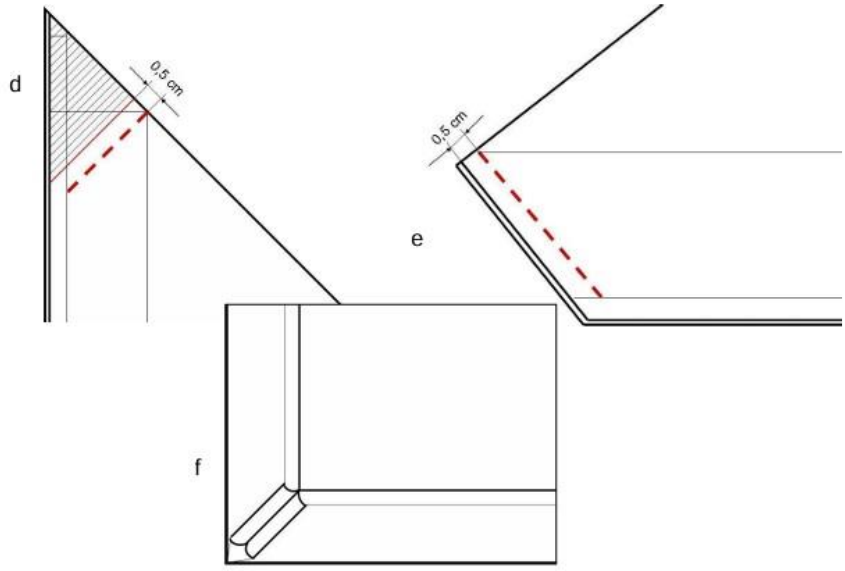

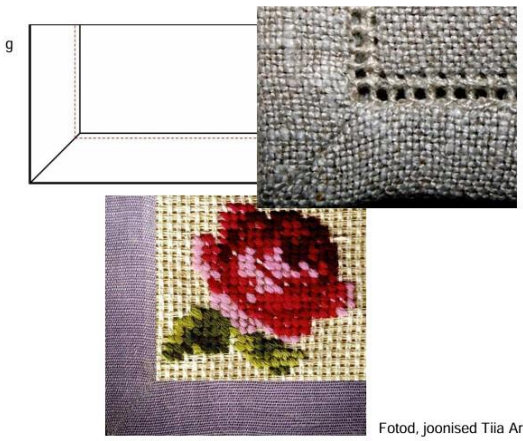

Fotod, joonised Tiia Artla.

- Nurga tipp kohenda nõelaga teravaks ja kontrolli, kas õmblusvaru jäi lahku.
- Pööra õmblusvarud kangakihtide vahele, traagelda palistus või kinnita nööpnõeltega. Seejärel õmble palistus käändservast 0,2-0,3 cm kauguselt õmblusmasinal või käsitsi peitpistetega kinni (joonis g). Triigi.

Kui aluskangast raamiks siiski ei jätku, tuleks lõigata kandiriidest ribad ja õmmelda need aluskanga servadele. Kandi laius koos õmblusvarudega peaks olema ca` 4 - 4,5 cm või laiem (vastavalt sobivusele).

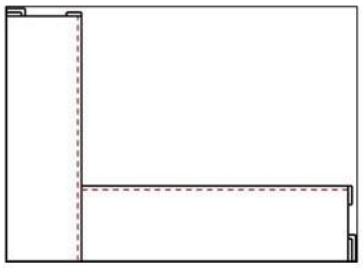

Raamimine

- Mõõda „õige suurus” pappmaterjalile ja lõika alus välja.
- Liimi papi paremale poolele õhem vahtkummi kiht.
- Pinguta aluskangas papp-plaadile torgates tahvli servadesse nööpnõelad. Tahvli tagaküljel õmble kangaservad 2-es suunas käsitsi tugevasti kokku.
- Kinnita tikand (käsitsi) aluse paremal poolel sobivasse kohta.
- Viimistle töö pahem pool lisa papptahvliga (liimides), mille külge kinnita eelnevalt ka riputuskonks.

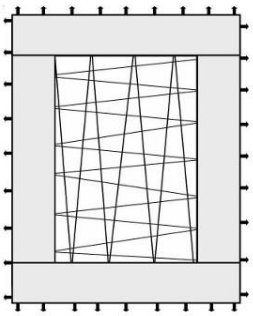

Fotod Tiia Artla

Puitraami tikandipildi asetamiseks tuleks eelnevalt tikand pingutada pappalusele ja seejärel sobitada raami. Soovi korral saab raami ja töö vahele lisada ka paspartuu.

- Korralikult raamitud tikandid toa seinal on kaunid lisandid sobivasse interjööri. Klaasitud pind kaitseb tekstiili tolmu ja määrdumise eest.
- Enne raamimist pead tekstiili pingutama paindumatule plaadile (õhem vineerplaat, tugev papp vms).
- Seetõttu tikandit planeerima asudes arvesta eelnevalt lisamaterjali kuluga.
- Aluskangale raamimisvaruks jätta min 10 cm kangast.
- Kui soovid raamides lisada ka paspartuu, siis peaks kangakulule veel cm-d juurde lisama.

- Aseta raam “näoli“ lauale ja paiguta klaas kohale.
- Seejärel aseta klaasile paspartuu, siis tikand (parema poolega vastu klaasi).
- Kõige peale aseta kartongplaat taustaks, kontrolli, kas tikand jääb korrektselt.
- Maalriteibiga kinnita kartong raami servade külge. Teipimist alusta nurgast.
- Lõpuks kinnita 1/3 raami servast allapoole kaks silmuskruvi raami külgedele.
- Töö riputamiseks vii peenike traat läbi kruviaasade ja keri traat kinni mõlemast otsast. Valmis! Edasi jääb vaid tikand seinale ettevalmistatud naela külge riputada.

- Aseta viimistletud tikand parema poolega vastu lauda ja aseta peale taustaplaat.
- Tõsta pikemate külgede kangaservad üle plaadi ääre ja tee väikeste naeltega esimesed kanga kinnitused plaadi keskjoonel.
- Pinguta kangast ja tee kinnitused lühemate külgede keskjoonele.
- Jätka tikandimaterjali pingutamist ja kinnitamist alusplaadi servi möödasuunaga keskelt nurkade poole. Nurkades voldi kangas joonisel näidatud moel.
- Maalriteibiga teibi pingutatud kangaservad taustaplaadi külge.

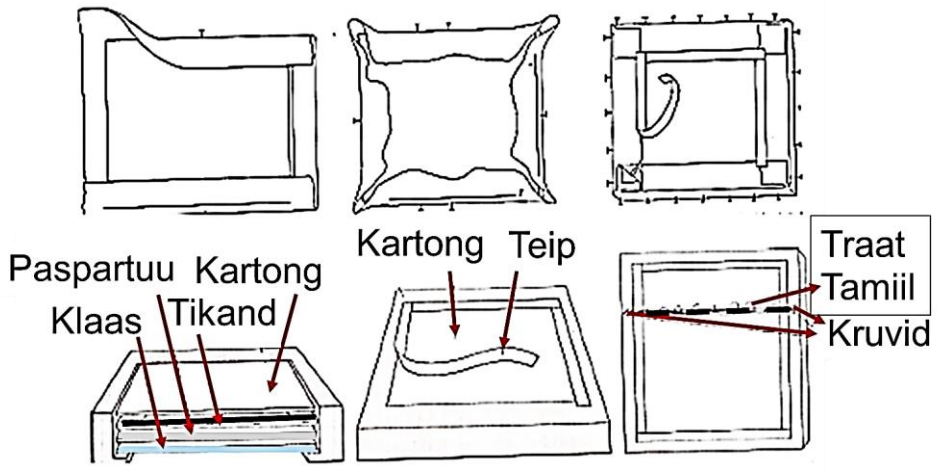

Riputuskanal

Töötle kanga üla- ja alaserva tunnelid, millest läbi saab riputamiseks pista kas puidust või metallist liistud-varvad. Metallvarvad pingutavad kangast rohkem, olles puitliistudest raskemad.
Tikandi seinale riputamiseks sobivad riputusaasad, mis õmmeldakse vaiba külge.

Teisi viimistlusvõimalusi

Pitsipilu

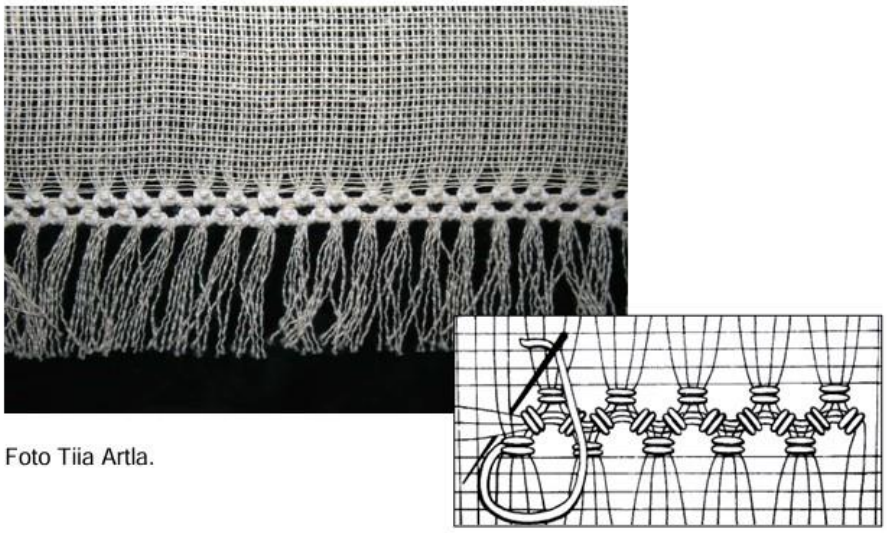

Foto Tiia Artla.

Heegelpits ja pilu

Fotod Tiia Artla.

Narmad, palmikud, sõlmed

Fotod Tiia Artla.

Tikandite hooldamine

Kõik me soovime, et tikand, mille valmistamisega on palju vaeva nähtud, kestaks aastaid. Kui eksponeerite tikandeid ruumis, siis ärge paigutage neid ereda päikese kätte, mis pleegitab värve ning muudab lõngad aja jooksul hapramaks. Kauneid käsitöid peaksime kaitsma ka tolmu, koide, rõskuse eest.

- Kui tikanditöö asetatakse hoiupaika, siis on parim viis seda kaitsta happevaba paberi kihtidega ning hoida võimalikult laotatuna pimedas ruumis. Suuremaid esemeid võiks papprullile kerida, kattes eelnevalt rulli happevaba paberiga, torule rullitud tikand (parema poolega väljas) katta samuti happevaba paberiga.

- Kui tikand kokku voltida, siis kihtide vahele peaks samuti asetama happevabad paberid. Kui töö seisab hoiupaigas kaua, siis aegajalt peaks tikandit uuesti voltima, et murdejooned liigselt ei kahjustuks.

- Aeg-ajalt tuleks tikitud pindu puhastada tolmuimejaga, kasutades selleks mööblipuhastusotsikut. Otsikule siduge ümber marlitükk, et vähendada imamisjõudu. Väga haprale esemele peaks nööpnõeltega eelnevalt kinnitama marli ja tolmust puhastamise käigus hoidma tolmuimeja otsikut kangast veidi kaugemal.
- Enamikku tikandeist saab keemiliselt puhastada, eelnevalt peaks siiski väikese materjalitükiga katsetama, sest kõik materjalid ei talu erinevaid kemikaale.
- Pesta ainult käsitsi, tikandit hõõrumata.

Autor Maarja Järvsoo, fotod Tiia Artla.